

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje i Zelina)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Muzeja Moslavine u Kutini

Glavni i odgovorni urednik: Srećko Karapetrić

Tehnički urednik: Tihomir Krsmanović

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar),
Srećko Karapetrić (Kutina), Tihomir Krsmanović (Kutina),
Slavica Moslavac (Kutina)

KOREKTURA: Ana Bobovac, Srećko Karapetrić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasiло solidarno financiraju Muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Muzej Moslavine Kutina

Za nakladnika: Slavica Moslavac

Tisak: Tiskara i knjigovežnica Kutina

Broj 14 - travanj 1991.

Godina XIV

Naklada: 600 komada

Naslovna stranica: Detalj sa izložbe "30. godina Muzeja Moslavine" u Kutini

Kako je mjesto nalaza bilo prilično udaljeno od potoka Glibokog i bilo kakove vode, ljudi su bili u nedoumici i pitali o čemu se zapravo radi, kao i kako su sidra dospjela na suho u dubinu 4 metra? Pregledavajući stare karte i podatke o selu Sigecu, ustanovili smo da su pojedini rukavci rijeke Drave (Stara Drava) tekli tim područjem u 18. i 19. stoljeću (V. Blašković, Podravski zbornik 76, 140 i d. Prema tome, sidro je korišteno za usidrivanje kompova koji su držali mlinove na vodi: "kompovi, naziv za velike riječne drvene čamce. Obično su za mlin postavljana dva čamca koji su nosili pogonski dio mlina: kotač i prenosni mehanizam." (F. Horvatić, Podravski zbornik 83, Koprivnica 1983, 179, bilj. 9). Sidra su vezana lancima i bacana s obje strane kompa u muljevito dno, te su tako utisnuta u dno održavala kompove da ih za visokih vodostaja

voda ne pokrene s određenog mjesta. Inače, običaj gradnje vodenice na kompovima vezan je uz veće rijeke, ali ne i uz manje vodotoke (F. Horvatić, o.c. 179).

LITERATURA:

- V. Blašković: Osobitosti Drave i naše granice u Podravini; Podravski zbornik 76, Koprivnica 1976, 140 i d.
F. Horvatić: Mlinovi na potoku Komarnici; Podravski zbornik 83, Koprivnica 1983, 178 i d.
S. Kolar: Arheološki lokaliteti u općini Koprivnica; Podravski zbornik 76, 103 i d.
Knjiga ulaska Muzeja grada Koprivnice
Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske; Varaždin 1990.

Đuro JAKŠEKOVIĆ, Drljanovac

PRILOG POZNAVANJU ZDRAVSTVENE SLUŽBE U NOVOJ RAČI I OKOLICI KRAJEM 18. I POČETKOM 19. STOLJEĆA

Nastavljajući razmatranja zdravstvenih prilika u Novoj Rači i okolici na prijelazu iz 18. u 19. st. započeta u prošlom broju Muzejskog vjesnika (str. 40-43), ovaj put pokušat ćemo fotografskom metodom nabiranja dati pregled svih osoba koje su na ovom prostoru imale neke veze sa zdravstvenom zaštitom. Njih ne možemo dovesti u direktnu vezu sa npr. dijagnozama smrti upisanim u crkvene matične knjige umrlih, jer u doba koje obrađujemo takve rubrike nisu ni vođene. Ipak, smatramo da bi se posrednim putem, spominjanjem zvanja takvih osoba u rubrikama vezanim za svakodnevi život (npr. rođenje, krstike, smrt) mogla steći slika o stanju i stupnju zdravstvene službe u Novoj Rači i okolici. Inače, i za ovaj rad svi podaci uzeti su iz matičnih knjiga pohranjenih u župnom uredu Nova Rača.

Prvi liječnik za kojeg se moglo saznati da je bio u Rači bio je "chirurg" Ludovik Karlo Oberlinter. Spominje se u župnoj Matici krštenih kada sa ženom kumuje djetetu obitelji Vlahović iz Rače. Njegova je žena Katarina umrla u veljači 1767. g. u starosti od 25, a on iste godine u

svibnju u starosti od 47 god. Tom prilikom zapisan je kao "regiminis" ili "regionis chirurg" (nečitljiv rukopis).

Slijedeći, kojeg znamo kao vojnog kirurga, je Kristofor Pradboll, a o njemu piše: oženjen, star 28 god., umro lipnja 1769. g. u Rači.

Kronološki zatim dolazi Thom. Sykora "chirurg" koji sa Andrijom Širokim ("wexilifero") kumuje na vjenčanju u Rači 1771. ili 1772. g.

Ako se držimo kronološkog reda, moramo navesti jednog koji nije boravio u Rači, ali je tu pokopao dijete, a godinu dana kasnije bio i sam pokopan. O njemu je zapisano ovo: Josip, dijete Petra i Magdalene Nidereker, umro u "Minori Kovachica" u ožujku 1772. g. Slijedi: Petar Nidereker, "chirurg", star 44 god, umro u "Minori Kovachica" u svibnju 1773. g. Napominjem da su u to vrijeme i Grđevac i Gornja Kovačica, gdje je bila stacionirana komanda jedne krajiške kompanije, pripadali pod katoličku župu u Rači.

Slijedi Anton Irgencz, "legionis chirurgo" i Julijana Windisch iz "loco Firstenfeld", vjenčani studenog 1775. g. u Rači. Jedan od svjedoka (kumova) bio je Marko Baisz, "triv. schol. et Ludi Magistri".

Zbog nedovoljne čitljivosti prezimena ne možemo sigurno reći kako se zvao slijedeći liječnik u Rači. Na jednom mjestu smo pročitali ovo: Tereza Auchly, dijete kirurga u Rači, stara 10 mjeseci, umrla travnja 1786, a na drugom: Franz Xavier Stukly, "legionis chirurgi", kumuje obitelji Đalapa iz Sasovca u siječnju 1792. g. Smatramo da s radi o istom prezimenu, drukčije i nečitljivo napisanom.

I slijedći liječnik u Rači ostaje sporan zbog svojeg prezimena: Franz Szolokiy, "Dno. chirurgo", kumuje obitelji Hajčić iz Rače u studenom 1803. g. Zatim na tri mjesta slijedi ovako: Franc. Shuloky, "medicina doctore", kumuje Knežiću iz Kovačice u ožujku 1810, Franc. Shuloky, "Compagnie Rachensi Medico", kumuje Miširu iz Orlovca lipnja 1810, te još jednom kumuje obitelji Cerjan iz Velike Pisanice u listopadu 1811. g.

U isto vrijeme nalazi se još jedan liječnik u Rači - Josip Fink- na jednom mjestu "Regiminis chirurgi", a na drugom "chirurg compaignie Rachenisi". Njegovo je dijete Antun kršteno u Rači ožujka 1807, a umrlo u veljači 1808. g, dok mu je žena Tekla, stara 36 god, umrla u listopadu 1807. g.

Travnja 1809. g. umro je ili je samo pokopan u Rači Moricz, "sanitarni poručnik", star 27 god. Pretpostavljamo da je i on po zvanju bio liječnik.

Kronološki potom dolaze dva liječnika koji su službovali u "Super. Kovachica": kolovoza 1809. g. umrla je Ivana Weiss, kćer kirurga "Comp. Kovach", a u veljači 1811. g. kršteno je u Rači dijete Ferdinanda Vjenceslava Pospischila, "chirurgi comp. Superiori Kovachica", i Katarine Pavleković.

U rujnu 1811. g. Gabriel Almasy, "Dno. chirurgo", kumuje Miširu iz Orlovca. Pretpostavljamo da je bio službom u Rači.

Rujna, 1813. g. Karlo sin Antuna Dirihl" superchirurgi" i Terezije, kršten je u Rači, a Josip Czyk (Gzük), "chirurg", umro je ili je samo pokopan u Rači travnja 1817. g.

Josip Bauer, "superioris chirurgi", u ožujku 1821. g. kumuje Živoderu iz Dautana, a u prosincu iste godine Stankoviću iz Bedenika.

U prosincu 1825. godine Ljudmila, kćer

Matije Knežzela, "Eruditi dni. chirurgi", i Rozalije Stivić, krštena je u Rači.

U prosincu 1827. g. Josip Cheily, "Dno. mororum vice inspectore", kumuje kirurgu Knežzelu.

U srpnju 1828. g. Benedikt Fortner, "chirurgi", kumuje Matiji i Anastaziji Jakšeković. Isti je umro u Rači 2. travnja 1843. g, a uzrok smrti - "febris nervosa" - ustanovio je Marchart, "chirurg" iz severinske kompanije. Fortnerova žena, Marija rođ. Tauzes, umrla je 8. travnja iste godine.

U ožujku 1829. g. umrla je u Rači Elizabeta Richter, udova "oberchirurgi" (dotična je 1823. g. kumovala jednom djetetu Josipa Trnskog, "schol. triv. Magistri").

U veljači 1845. g. umro je u Rači Franc. Schirmer, "chirurg", star 43 god, sa dijagnozom "opresione pulmonum".

U kolovožu 1845. g. u Rači je umrla Marija Iller, žena Đure, "chirurga", stara 48 god.

U travnju 1854. g. umrla je Julija Bloss ili Blot, nezakonita kćer Karla "oberliječnika", stara 13 god.

U ožujku 1855. g. iznenada je umrla Franca Grohman, "pupkoreska comp. Rachen", stara 54 god.

Iz gore navedenih podataka vidi se da su gotovo svi liječnici bili stranci - Nijemci, Mađari i eventualno Česi. Isto tako je primjetno da se ti liječnici različito tituliraju. Da li je to bio samo hir zapisivača ili je postojala razlika u njihovim nazivima, trenutno ne možemo utvrditi. Vidimo također da su postojale i "babice", možda samo u sjedištima kompanija, i "mororum inspectores" (mrtvozornici), ali za njih ne znamo kako su bili prostorno raspoređeni. Od 1830-50. g., kada su u knjigu umrlih upisivani uzroci smrti, skoro u jednakom omjeru dijagnozu su davali liječnici i inspektori, a najmanje "seniores pagi", tj. seoski starješine, i to valjda samo onda kada iz nekog razloga liječnik ili inspektor nije mogao doći na lice mjesta. Kakve je stručne kvalifikacije imao inspektor za sada nam nije poznato.

Problem nataliteta i mortaliteta na ovom području pokušati ćemo obraditi u nekom od slijedećih radova.